

krat poleglo in zmešano, z mašinami žito kositi ne kaže. (Dal. prih.)

Šolske stvari.

Od kod pri slovenskih kmetih želja po nemških šolah na deželi? *)

Resnica je, da mnogi prav modri in pošteni kmetje želé, naj bi se v šolah na kmetih, kolikor le mogoče, nemščina učila, in da dušne pastirje in nemške učitelje zlasti to pri srcu boli, da pri svojem prizadevanji, naj bi se ljudske šole na čisto národní podlogi presnovale, pogosto sicer prav modre in poštene možé za nasprotnike imajo. — Kje tičí tedaj vzrok te na videz nerazumljive prikazni? Kaj tudi modrim kmetom pogled takó kalí in misli tako meša, da menijo dobiček najti tam, kjer jih čaka gotova škoda?

Več je videznih vzrokov — pravi vzrok je pa le eden edini. Premislimo obojne.

So, kateri menijo, da kmetje zato nemščine v šolah želijo, ker človek pred svetom veljá, ako nemški zná. Pa taka misel more le bahače slepiti in tepce premotiti, nikakor pa modrih in prebranih glav. Da si veče hvale in časti vreden, ako svoj materni jezik dobro in pravilno govoriti in pisati znaš, poleg njega pa še tudi enega ali več tujih jezikov umeš, je gotovo in nihče ne oporeka. Kmetje! ali pa morete reči, da se je le eden izmed vas v domači šoli dobro nemškega naučil? Če pa ne, ali je morebiti to čast, da marsikdo od nemščine komaj toliko vé, da za silo svoje ime nemški podpiše? Ali je to čast za tebe, ki si po 6 let po šolskih klopéh drsal, da, ko si odrasel, nemških bukev nič več brati in umeti ne moreš; pri slovenskem branji pa tudi tako jecaš in se spotikaš, kakor otrok, ki se še le črke sestavljati uči? Ali si šteješ to na čast, da materni jezik govoriš popačeno, nepravilno in sirovo, nemškega pa tako lomiš, da vsakega smeh sili, kdorkoli te sliši. Vsak omikani národ ljubi svoj jezik in v njem lepoglasno in pravilno govoriti si šteje v veselje in čast; le Slovenec meni, da postane imenitnejši, ako jezik svoje matere zaničuje in si nemško šemo na lice vleče! Pa prav taka bedasta baharija dela nas Slovence pred drugimi narodi zasmehljive in zaničljive. Kdo bo tega spoštoval, kateri sam sebe zaničuje? in kdo nam bo branil našo národnost, ako jo sami zatiramo? — Ta plitvi vzrok tedaj nikakor ne more modrih in poštenih kmetov nagibatí, da se za nemščino v šolah potegujejo.

So drugi, ki menijo, da se tudi modri kmetje zato za nemščino v šolah potegujejo, da bi tisti kmečki fantiči, ki želijo v više šole prestopiti, toliko lože shajali, ako se že v domači šoli nemščine privadijo. Ta razlog je imel nekđaj v resnici veliko veljavnost, ko so še mestne šole skozi in skozi nemške bile. Zdaj pa se je obrnilo tudi za nas Slovence na bolje. Slovenščina ima zdaj v vseh mestnih šolah že častito mesto in v vsaki šoli se več ali manj uči in piše tudi v slovenskem jeziku in priprave se delajo, da bo v naših mestnih šolah kakor tudi v latinskih zadobil slovenski jezik vse pravice, ki mu grejo: v nižih šolah se bo učilo več v slovenskem kakor v nemškem jeziku; v viših šolah pa v obeh jezikih enako, ker v resnici sta v naših krajih učenemu človeku oba jezika skoraj enako potrebna. Zdaj je tedaj zadosti, ako fantič le za eno leto poprej v mestno šolo stopi, kakor je sicer potreba, in privadil se bo nemščine zadosti, da bo zamogel shajati ob začetku tako imenovanih srednjih (latinskih)

šol. Lahko tudi take otroke domači učitelj v posebnih urah nemščine uči, da jih za mestne šole pripravi, kar pride staršem še bolji kup. — Vprašamo vas pa vrh tega še, kmetje! koliko vaških otrok pa prestopi vsako leto v mestne šole? K večemu eden ali dva; prav pogosto pa preteče pri marsikteri šoli po več let, da nijeden šolar v mestne šole ne prestopi. Ali se vam pa dozdeva modro in pravično, da se po 100 otrok brez prida in dobička z nemščino ubija, da bota eden ali dva izmed njih v mestni šoli lože shajala? — Tedaj tudi ta razlog gotovo ne more slepariti modrih kmetov.

So še drugi, ki pravijo: „Pa ni na škodo, ako se tudi drugi otroci nemščine učé, vsaj utegnejo danes ali jutri iti križem svetá, eni po službah, drugi po rokodelstvu, tretji v vojaškem stanu, in vsem bo nemščina prav hodila.“ Mislijo, da zlasti to je vzrok, če se tudi modri kmetje za nemščino poganjajo. Mi pa odgovorimo: Da nemški, kakor tudi vsak drugi jezik, ako ga znajo, onim ne bo na škodo, ki po svetu pojdejo, radi pritrđimo; da bi pa vsi ravno nemškega potrebovali, to, kmetje! pa sami veste, da ni res. Kar vaše hčere zadeva, pač le po redkem grejo čez slovensko mejo. Tedaj vidite, da polovica šolarjev, blezo vsa dekleta namreč, si skoraj celó zastonj z nemščino belijo glave, ki jo bodo še veliko hitreje pozabila, kakor so se je naučila. In rokodelci in vojščaki ali gredó vsi na nemško? Ako pa ostanejo na Slovenskem, ali ako si dela iščejo po Hrvaškem, Magjarskem in Českem ali Laškem, koliko pa jim bode pomagala nemščina? Vidite, kmetje! da je tedaj tudi ta ugovor prazen in nespameten.

Nespameten je, smo rekli. Ako imaš ti kmetič dve potrebi pri hiši, pa ne zmores ob enem za obé, kaj boš storil? Kakor moder mož mi odgovoriš: „Ako ne zmorem za obé, bom preskrbel najpoprej tisto stvar, ki je bolj potrebna, ono pa bom odložil za drugikrat, ki je manj potrebna.“ Tvoj odgovor je zeló moder; obrnimo ga pa zdaj na domače šole. Vsega, kar bodo otroci kedaj potrebovali, še manj pa vsega, kar bo le eden ali drugi izmed njih potreboval, se otroci v domači šoli nikakor ne morejo naučiti, toliko gotovo previdiš. Modrost tedaj tirja, da vprašamo: kateri nauki so za vse otroke bolj potrebni, kateri so za vse manj potrebni, in kateri so le kar za nekatere otroke potrebni?

Nauki, ko so ali biti utegnejo le nekterim otrokom potrebni, nespadaajo nikakor v domačo farno šolo. — Pa tudi vsem naukom, kateri so vsem otrokom potrebni, farna šola ni kos; enkrat ker je um otrok še premalo izbujen in tudi njih skušnja še prepíčila, ter mnogih stvari umeti ne morejo, akoravno jim bodo pozneje silno potrebne; drugič ker otroci le malo časa šoli darujejo, ker jo navadno le enkrat na dan obiskujejo; tretjič ker je število šolarjev večidel preveliko in tedaj učitelju nemogoče, se z vsakim posebej zadostno pečati, in poslednjič, ker otroci domá premalo časa, prilike, návoda in priganjanja imajo, šolske nauke pridno ponavljati. Modrost tedaj tirja, da se nauki, vsem otrokom poprek manj potrebni, odstranijo, in se za domačo šolo le nauki, vsem otrokom bolj potrebni, odločijo. Ali tedaj nemščino šteješ k naukom, ki so le nekterim otrokom potrebni, ali k naukom, ki so vsem otrokom manj potrebni; vsakako vidiš, da za-njo v domači farni šoli ni prostora.

Kteri nauki pa so vsem otrokom brez razložka spôla in posebnih domačih opravil silno potrebni?

Pred vsem krščanski nauk, potem branje, pisanje in navadno številstvo ali rajtanje; nadalje návod za ohranjenje zdravja, za poljedelstvo, vrtnarstvo, živino-

*) Iz letošnjih „Drobtinic.“

rejo, za fantiče hišno gospodarstvo in za dekleta hišno gospodinjstvo. Ako domača šola otroke v vseh teh vednostih izuri, je izvrstna in vse hvale vredna šola, in denar, ki ga vi, starši, za šolanje svojih otrok izdaste, je najboljša dedšina, katero jim zapustite. Ker so pa vsi ti nauki za kratki čas domače šole preobširni in deloma otrokom še nerazumljivi, je pred vsem treba, da si otroci v šoli pridobijo dobrega in temeljitega znanja maternega, tedaj pri nas slovenskega jezika, da zamo-rejo pozneje tudi bukve brati in razumeti, ktere te nauke bolj globoko in natančno razlagajo in se do konca življenja naprej učiti.

Tako in po teh načelih vravnava domače začetne šole vsi naši sosedni bolj izobraženi narodi; zato pa tudi nahajaš med njimi veliko izobraženih kmetov, kateri so s spisi in knjigami za svoj poklic dobro prevideni, ter si vejo vse nove znajdbe in nove pomočke pri gospodarstvu v prid in dobiček obračati. Le pri nas nesrečnih Slovincih se je mislilo in trdilo, in se še misli in trdi, da nemščina je tudi v najbolj odročni vaški šoli prvi in najpoglavitejši predmet! In zares, povejte mi, kmetje! s katerim naukom so vas pa učitelji toliko mučili, kakor z nemščino? In koliko ste se v šoli učili od poljedelstva, vrtnarstva, živinoreje, gospodarstva in gospodinjstva? Vi mi odgovorite: „Celó nič se nismo od vsega tega naučili, pa tudi ne učili.“ — Glejte, pa to še ni največa škoda. Nemškutarska šola vam je kriva, da tudi zdaj zamujenega dostaviti in se sami naprej učiti ne morete. In zakaj ne? Nemškega jezika se niste toliko privadili, da bi nemške knjige in spise razumeli, ki vam lepe nauke za vaš stan razlagajo. Ako se vam podajo „kmetijske novice“ ali „živinorejske bukve“ ali Vrtovčeva „kemija“ ali „vinoreja“: odgovorite, da teh bukev ne zastopite. In zakaj ne? Edino zato ne, ker se v šoli maternega jezika niste temeljito učili, in si zadostnega zaklada slovenskih besed in izrazov za te ne nabrali. Glejte, kmetje! to je žalostni sad naših dosedanjih nemškutarskih šol na kmetih, da — ako branje molitevskih bukvic izvameš, — je naše ljudstvo v obče še ravno tako nevedno, kakor pred 80 leti, ko so se začele te po nemško osnovane šole vpeljavati. Sosedni narodi, po narodno in modro osnovanih ljudskih šolah omikani, lepo napredujejo, se pri kmetijstvu in obrtnijstvu novih znajdeb poslužujejo in s tem bogatijo; za slovenske kmete pa je vse zgubljeno, kar so umni in prebrisaní možje znašli in spisali, da bi jim njih stan polajšali in življenje oslajšali in požlahnili. Slovenski kmetje v obče delajo in ravnajo pri svojih poslih še vedno tako, kakor njih očetje pred sto leti, prav tako, kakor da bi se ves ta čas ne bi bilo po svetu nič spremenilo in napredovalo. Kako obdeluje vinograde kmet na Avstrijskem, kako pa kmet na Dolenskem; — kako žitna polja kmet saksonski, kako pa kmet slovenski; — kakošna je sadjoreja po Českem, kjer so skoraj vse ceste in poti s sadunosnim drevjem obsajeni, slovenski kmet pa rajše s svojo družino kruha strada, kakor da bi duhtal in premišljeval, kje bi bil še prostorček za kako sadunosno drevesce! Prav zato pa je delež Slovenca uboštvo in vrh tega še zaničevanje od vseh sosedov.

Prepričani smo, da vi modri kmetje, ki „Drobtinice“ berete, porečete: „Grenke so sicer te besede za nas Slovence, a resnične so. Res je, da naše šole otroke premalo brihtajo za njih domači poklic, pa nemščina v naših šolah vendar le mora biti.“ — Pa zakaj še mora biti nemščina, ker toliko dragega časa krade naukom bolj potrebnim? Po našem prepričanju je le eden edini vzrok, ki tudi vas modre kmete slepari, da za nem-

ščino vpijete, in ta vzrok so naše zgolj nemške urad-nije in sodnije in njih nemške pisarnice. Nemški so vsi ukazi, ki jih sprejemate; nemška vsa povabila, ki vas kličejo pred gosposko; nemške vse pogodbe, — ali kakor vi pravite: vsi kontrokti, ki zapopadajo vaše pravice; — nemški vsi zapisniki, ki obsegajo vaše pritožbe; — in nemške vse razsodbe, ki vaše pravice določujejo. Kdo bi se tedaj čudil, da tudi najmodrejši kmet v takih žalostnih okoliščinah tako-le modruje: „Res je, da bi bilo mojim otrokom marsičesa treba, se v šoli učiti; pa za zdaj je vendar najbolj potrebna nemščina, da si vsaj nekoliko vrajtamo, kaj to ali ono gosposkino pismo pomeni, in ktera pisma je treba danes, ktere pa jutre v pisarnico seboj vzeti, da te kakor bedaka domú zagnali ne bodo.“

Tako je in drugače za zdaj ne more biti. Pa ljubi kmetje! nikakor ni treba, da bi tudi za naprej tako ostalo. Svitli cesar so določno in ostro zapovedali, da morajo vse naše gosposke slovenski obravnati z vsemi, katerikoli to zahtevajo. Tedaj je zdaj le na vas, kmetje! ležeče, da se vse to spolni. Tirjajte mirno pa resnobno, kakor vam pravica gré, da se vam pri gosposki vse po slovensko vraduje, in prepričani smo, da potem ne eden izmed vas modrih kmetov nemščine v domačih šolah tirjal ne bode. Potem bodo vaše šole še le mogle biti to, kar bi imele biti, namreč šole, v katerih se vaši otroci učijo pobožno, čedno, srečno in veselo živeti; sini modro gospodariti in hčere previdno gospodinjiti, česar gotovo vi, kmetje, pri svojih otrocih doživeti bolj želite, kakor pa da bi se znali nemško bahati, slovensko pa zapravljati.

Dokler pa vi, kmetje, svojih narodnih pravic ne spoštujete in ne tirjate, in dokler naše pisarnice nemške ostanejo, tako dolgo ostanejo pa tudi „Drobtinice“ pri svojih besedah, ki so jih letošnjemu šolskemu oddelku (str. 236) nadpisale: „Dokler slovenski jezik vseh njemu dostojnih pravic pri uradnijah ne pridobi, prosti Slovenec slovenskih šol nikdar niti ljubil, niti želel ne bode.“

Kosar.

Slovansko slovstvo.

* *Slomšekove „Drobtinice“ za leto 1865-1866. Učiteljem in učencem, staršem in otrokom v poduk in kratek čas. XIX. letnik. Izdalo ravnateljstvo lavantinskega semenišča. V Mariboru natisnil E. Janžič.*

Da priporočilo „Drobtinice“ v poslednjem našem listu se je res opiralo na vrednost blaga, ki ga donša 19. letnik neumrljivemu našemu Slomšku posvečenih listov, kaže nam obseg najnovejšega tečaja, ki pred nami leži. Okinčane z lepo podobo donšajo v 1. predalčku obilo zdrave in tečne dušne hrane s prebogat pastirske mize rajnega vladika. Drugi predal podaja nam življenjepis dveh slavnih mož: pokojnega gorškega nadškofa Jožefa Valanta in dekana braslovškega Mihaela Stojana, čegar imeni hranuje povestnica slovenska na veke v blagem spominu. Da kakor za poduk tako tudi za kratek čas je lepo skrbjeno v letošnjem letniku, pričajo nam predalčki 3., 4. in 6. Pri vsem tem pa „Drobtinice“, ves čas zveste gojiteljice narodnosti naše, niso prezrle „pekočih vprašanj“, ktera dan danes stojé na dnevnem redu — vprašanja namreč, kar se tiče obveljave narodnega jezika v šolah naših in uradnijah; tu nahajamo izvrstna dva sestavka: enega pod naslovom „slovenščina v sodnijah“, ki ga je s temeljito vednostjo in za pravo naše živo vnetim srcem spisal dr. Srnec, — drugega, ki ga je prav z življenja posnel in s prepričavno besedo na srce položil našemu prostemu ljudstvu dekan Kosar pod naslovom: „Od kod pri slovenskih kmetih želja po nemških šolah na de-